Mrs. Praed begs to present her kind regards and to acknowledge for her gratefully the flattering terms in which you are good enough to speak of her. With best compliments to Mr Skinner.

I am always
dear Mrs Skinner
very sincerely yours
Winthrop M. Praed.

128 Ch. 1.

Amsterdam.

A. E. H. SWAEN.

GR. ἄμαξα EN FR. BROUETTE EN ZIJN MAAGSCHAP.

Gr. ἄμαξα en fr. *brouette* zijn niet genealogisch verwant en zelfs niet kultureel in dezen zin, dat beide woorden door een bepaalde kultuurbeweging op overeenkomstige wijze zouden zijn getroffen: dit immers is de gewone beteekenis van „kultureele verwantschap”, zooals die door Ed. Schwyzer is uiteengezet, en waardoor heel wat overeenkomstige verschijnselen b.v. op Grieksch en Latijnsch taalgebied worden verklaard. Kultureel verwant zijn zij slechts in dezen zin, dat zij een overeenkomstige begripontwikkeling vertoonen, die wellicht ook op een analoge reëel-zakelijke ontwikkeling berust.

Het homer. ἄμαξα, de wagen op vier wielen door muilezels of runderen getrokken, verklaarde Meringer in de *Zeitschrift f. d. öster. Gymnas.*, 1913, bl. 387 als „*sm-ak₁sia* „één-asser”, dus met twee wielen: een morfologisch onberispelijke etymologie. Beide bestanddeelen zijn volkomen helder; wat betreft de maagschap van gr. ἄξων, lat. *axis* enz., wensch ik er de aandacht op te vestigen, dat het korresponderende Iersche *aíss* niet „as”, maar „kar, wagen” beteekent: een begripsverschuiving, die wij ook in onze uitdrukking „per as vervoeren” kunnen waarnemen.

Tegen Meringer's etymologie nu is Kretschmer in *Kuhns Zeitschrift*, XXXIX, 549 met heftigheid van leer getrokken, zooals sommige heeren dat kunnen. „Es erscheint seltsam”, zoo schrijft hij, „daß ein gelehrter, der den sprachforschern vorhält, sie müßten bei etymologien sich auch um die sachen kümmern, selbst eine deutung aufstellt, die zwar lautlich allenfalls denkbar, aber sachlich so unpassend wie möglich ist”. Immers de ἄμαξα was een vrachtwagen en wordt reeds in Odyssee IX, 241 uitdrukkelijk als een voertuig met vier wielen aangeduid. Ook Herodotus I, 188 spreekt van ἄμαξαι τετραπύκλοι ἡμιόνειαι. De ἄμαξα met vier wielen staat dus tegenover den steeds tweewieligen strijdswagen: ἄρμα of ὄχηα. Ook het sterrebeeld van den Wagen, dat immers uit zeven groote sterren bestaat, waarvan vier aan de wielen beantwoorden, heet reeds in de Ilias XVIII, 487 (= Od. V, 273) ἄμαξα.

Weet Kretschmer soms iets beters er voor in de plaats te stellen? „Schwieriger ist es”, zoo schrijft hij, „eine positive ansicht über den ursprung des wortes aufzustellen.” Het meest waarschijnlijk lijkt hem nog de reeds door Ebel gegeven verklaring van ἄμα + ἄξων, maar met de volgende „sachlich befriedigende erklärung”. De ἄμαξα was eigenlijk slechts het onderstel van den wagen, waarop de wagenkorf, de *πίλινος*, werd vastgebonden; en bij dit onderstel waren de raderen met de as verbonden: ἄμα ἄξωνι. Het woord was dus oorspronkelijk een adjectivum: ἄμαξα κύκλι.

Nu is het maar jammer, dat hier de benaming dient als characteristicum van *het rad*, om nl. het *vaste* rad, dat zich ontwikkeld had uit het uiteinde van het rolhout, te onderscheiden van het naderhand opgekomen *beweeglijke* rad, — terwijl men toch een kenmerkende eigenschap van den *wagen* verwachten zou. Daarentegen wordt bij Meringer's etymologie de *wagen* door de ééne as gekenmerkt, en bijgevolg door het getal wielen, zooals dit ook bij het lat. *birōtus*, het gr. τετρακύκλον, het gall. *petorritum* het geval is, allen ontstaan toen naast de tweewielige de vierwielige *wagen* opkwam.

Maar nu Kretschmer's bezwaar, dat ἄμαξα toch eigenlijk de *vierwielige* *wagen* was. Is dit inderdaad vernietigend? Hierop is door Meringer in *Kuhns Zeitschrift*, XL, 218 het volgende geantwoord: „Wenn ἄμαξα in historischen Zeiten den vierrädrigen, also zweiachsigen karren bezeichnet, so beweist das nicht, daß nicht schon der dem zweiachsigen vorausgegangene einachsige karren denselben namen führte“. Zeer terecht; en het strekt Kretschmer geenszins tot eer, dat hij deze elementaire semantische overweging buiten rekening heeft gelaten. Want *historische* „zaken“, d. i. voorwerpen-in-de-ruimte, maar ook instituten, voorstellingen, begrippen enz., kunnen ons lang niet altijd opheldering geven over de woorden, die immers dikwijls veel ouder zijn. Wil men de primaire beteekenis van een woord vaststellen, dan moet men althans zooveel mogelijk het „zakelijke“ van zijn wordings-periode trachten te benaderen. Het woord immers kan blijven, terwijl de beteekenis zoo vaak tot iets geheel anders wordt ten gevolge van de ontwikkeling der kultuur. Zoo groeide uit de beteekenis „omheining voor vee“ van het lat. *cohors* die van „afdeeling soldaten“ en van „hof, hofhouding“; uit het lat. *pedestrem* ontwikkelde zich het ofr. *peestre*, nfr. *piètre* „armzalig“; terwijl ons woord *gulden* oorspronkelijk de naam van een goudmunt was. En om nu tot het onderwerp terug te keeren: het is zonder twijfel zeer goed mogelijk, dat ἄμαξα aanvankelijk een voertuig met twee wielen beteekende, en dat dit voertuig dien naam droeg, toen de twee-asser (wellicht ὄχνα genaamd) opkwam. Naderhand, toen de strijdswagen uit Azië binnendrong, vormde zich een nieuwe tegenstelling: vrachtwagen — strijdswagen; de vrachtwagen, met één of met twee assen, werd nu ἄμαξα genoemd, terwijl de strijdswagen dien van ἄρμα (of ὄχνα d. i. „wagen“ in het algemeen) ontving. Volgens deze verklaring zou dus de beteekenis van ἄμαξα „vierwielige vrachtwagen“ aan een oorspronkelijke begripsverruiming te danken zijn. Men kan zich het proces ook eenigszins anders voorstellen, zooals we aanstonds zullen zien. Dit doet echter aan het wezenlijke van de zaak niets af. In alle geval heeft volgens Meringer's etymologie de vierwielige vrachtwagen de benaming van den tweewieligen overgenomen, — en dit is semantisch volkomen in den haak.

Een treffende parallel, waarop reeds door Cornu gewezen werd, vinden we in het fr. *brouette*. Dit woord toch, „petite charette à une roue qu'on pousse devant soi“, ontstond uit **bisrotitta*, en was oorspronkelijk de benoeming van een kruiwagen met twee wielen; en het is weer te danken aan kultureele vervorming, nl. aan de ontwikkeling van den thans vrij algemeen gebruikelijken éénwieligen vorm uit de vrij primitieve tweewielige konstruktie, dat een verschuiving van beteekenis met handhaving van de oorspronkelijke

benoeming heeft plaats gehad. De tweewielige kruiwagen is plaatselijk nóg wel in gebruik, en ik werd dan ook onmiddellijk aan de begripsverschuiving bij ἄμαξα herinnerd, toen ik voor eenigen tijd in Romaansch Zwitserland, ergens tusschen Reichenau en Ilanz, zulk een tweewielig vehikel zag. Iets anders zijn weer de tweewielige handkarretjes, die ook wel *brouette* genoemd worden.

Maar Zwitserland biedt nog een veel treffender parallel. Want terwijl **bisrotitta* zich semantisch ontwikkelde in de richting van éénwieler, ver- toonen de nazaten van het Vulgairlat. **birotium* plaatselijk de beteekenis van „voertuig met vier raderen”, evenals ἄμαξα dus. Bedoeld voertuig is een vrachtwagen, met name een hooiwagen, en ik geloof zelfs bij machte te zijn aan de hand van de verschillende berichten van Horning in de *Zeitschrift für roman. Philologie*, XVIII (1894), bl. 234, XXIV (1900), bl. 552, en XXV (1901), bl. 505 zijn ontwikkelingsgeschiedenis te kunnen rekonstrueeren. Het voges. *brö*, lothar. *brö*, prov. *bro*s, engad. *bröz* enz. beteekent gewoon een kar met twee raderen, plaatselijk meer bepaald mestkar. Voor de Vogezen wordt uitdrukkelijk het onderscheid gemaakt, dat de *brö* een dissel in het midden heeft, terwijl de *šarät* „charrette” een tweewielig wagentje met zeelen (brancards) is. Maar in de buurt van Neuchâtel kreeg het verwante *berosse* een andere beteekenis. Daar toch werd de kar met twee raderen in den oogsttijd somwijlen tot het vervoer van grooter hoeveelheden ingericht door er wagenladders op te plaatsen, zoodat het voertuig inderdaad een vrachtwagen werd, die dan ook weldra vier raderen vereischte. De naam *berosse* ging nu plaatselijk over op de ladders (zoo b.v. te Cressier) en op het vervormde voertuig, te Cortaillod eigenaardig genoeg op de handeling zelf: „la transformation du char en voiture à foin par les échelles”. Wellicht vindt men de beteekenis „vierwielige wagen” ook nog in sommige Italiaansche dialecten.

Zou men wellicht een overeenkomstig proces in overoude Grieksche tijden mogen veronderstellen? Zou wellicht ook de tweewielige ἄμαξα aanvankelijk slechts in bepaalde omstandigheden tot vrachtwagen vervormd zijn, om ten slotte blijvend dien vorm aan te nemen? Mij dunkt we hebben eenigermate het recht hiertoe te besluiten, óók uit het feit, dat ἄμαξα bij Homerus nog niet doorgaans den vrachtwagen beteekent, maar slechts het onderstel. De vrachtwagen heet ἀπήνη. In de Ilias XXIV, 189 zien we hoe Priamus zijn zonen beveelt, den wagen klaar te maken om het lijk van Hektor te vervoeren:

αὐτὰρ ὁ γ' ὕλας ἄμαξαν ἐντροχον ἡμικροῖν
ὀπλοῖσι ἡνώγει, πείρινθα δὲ δῆσαι ἐπ' αὐτῆς.

Zou de ἄμαξα soms op den duur vierwielig geworden zijn, doordat er dikwijls, zooals hier, een ruime, zware wagenbak op geplaatst werd? Ik denk natuurlijk aan de wagenladders in het gebied van Neuchâtel.

Utrecht.

JOS. SCHRIJNEN.

DE INFINITIVUS FUTURI IN HET GRIEKSCH EN IN HET NEDERLANDSCH.

Het onderwerp, dat prof. Hesseling in dezen jaargang, p. 75 vgg. behandeld heeft, „de infinitivus futuri in het Grieks en in het Nederlands”, trok mijn